

Φ. Λεξτ: Τοπίο πολέμου (1916).

Αισίως φτάσαμε στο 6ο τεύχος της Διαλεκτικής –μιας απόπειρας ισότιμου, δημοκρατικού διαλόγου– μέσα σ' ένα κλίμα γενικευμένης αναξιοπιστίας του πολιτικού λόγου και αίσθησης ματαιότητας, που ασφαλώς δεν κάνει ανθόσπαρτο το βίο και τέτοιων προσπαθειών.

Ωστόσο τα φαινόμενα δεν απαιτούν μεμψιμοιρία αλλά τεκμηριωμένες εξηγήσεις, ενεργοποίηση της σκέψης και του διαλόγου γύρω από τα αίτια που τα προκαλούν και τις σχέσεις που τα καθορίζουν – σε μια απόπειρα αντιμετώπισης της «άσκησης της πολιτικής δια μέσου της δεισιδαιμονίας» (Ο. Έκο). Είναι κατά τη γνώμη μας η μόνη δυναμη ανάσχεσης αυτής της αίσθησης αδιεξόδου που είναι εμφανής στην κοινωνική και πολιτική ζωή και ιδιαίτερα στους πολίτες που θέλουν να είναι και να ονομάζονται αριστεροί.

Με άξονα τέτοιες σκέψεις η Διαλεκτική, προσπαθεί, και σ' αυτό το τεύχος, να ασχοληθεί με επίκαιρα γεγονότα αλλά και με ευρύτερα θέματα από το χώρο της τέχνης και των επιστημών. Εννοείται ότι όλα τα θέματα τίθενται προς συζήτηση και αντίλογο.

Το αποτυχόν πραξικόπημα στην ΕΣΣΔ και οι μετέπειτα ραγδαίες εξελίξεις έδωσαν την αφορμή στον Α. Φιλιππάτο να ανατρέξει στις διαδοχικές μεταμορφώσεις της σοβιετικής γραφειοκρατίας και να αναζητήσει: τα αίτια των σημερινών εξωφρενικών, από μια άποψη, καταστάσεων, όπου οι «αδιάλλακτοι κομμουνιστές» της δεκαετίας του '60 και του '70 εμφανίζονται εξίσου αδιάλλακτοι εθνικιστές και φιλοκαπιταλιστές στη δεκαετία του '90. Μεθοδολογικά η ανάλυση του Α.Φ. μπορεί να αξιοποιηθεί και για την ερμηνεία ενός φαινομενικά «παράλογου πολέμου», του εμφύλιου της Γιουγκοσλαβίας, να δώσει τα απαραίτητα εργαλεία για τον εντοπισμό του χαρακτήρα του ανταγωνισμού των γραφειοκρατικών ομάδων, που έφτασε στις ακραίες του μορφές, και μάλλον έπεται συνέχεια και αλλού. Σημειώνεται χαρακτηριστικά στο άρθρο:

«Στην πρώην Σοβιετική Ένωση η πολιτική εξουσία διαμορφώνει τους όρους ανάπτυξης μιας αστικής τάξης που επαναφέρει τα τσαρικά σύμβολα και αναστυλώνει την Ορθοδοξία. Έτσι η κοινωνία βρίσκεται πίσω από το σημείο που είχε φτάσει το Φλεβάρη του 1917 και ακόμα πιο πίσω από το πνεύμα και τις ιδέες των ανερχόμενων αστικών τάξεων του παρελθόντος που θρυμμάτισαν κάθε φεουδαρχική ανάμνηση.

Η αστική τάξη που σχηματίζεται είναι μια τάξη χωρίς παρελθόν, αφού η καπιταλιστική ανάπτυξη είχε διακοπεί βίαια τον Οκτώβρη του 1917. Από αυτή την τάξη που φέρνει τα σημάδια μιας καθυστερημένης γέννησης, όλο σχεδόν το πολιτικό φάσμα της Δύσης περιμένει τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας και την επαναφορά της δημοκρατίας. Η αποτυχία του πραξικοπήματος του Αυγούστου θα ενισχύσει αυτή την πεποίθηση. Αλλά η επιτυχία του πραξικοπήματος δε θα απομάκρυνε την παλινόρθωση των αστικών σχέσεων και η αποτυχία του είναι πολύ αμφίβολο αν θα διασφαλίσει τη δημοκρατία.»

Η κατάσταση στην Ευρώπη, κυρίως η γερμανική ενοποίηση και η εξωτερική πολιτική του γερμανικού κράτους αποτελούν πράγματι πρόκληση για τον ιστορικό - ερευνητή να ανιχνεύσει τις αναλογίες με την εξωτερική πολιτική μιας άλλης σημαντικότητας περιόδου, εκείνης του Βίσμαρκ. Ο Ηλίας Θερμός, αναλύοντας τα δόγματα της βισμαρκικής εξωτερικής πολιτικής, δίνει το ιστορικό φόντο που συχνά λείπει από τη σημερινή συζήτηση για την εξέλιξη της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής, ανιχνεύει τις ιστορικά διαμορφωμένες αντιθέσεις μεταξύ εθνών και κρατών στην Ευρώπη, -τόσο έντονα παρούσες και στη Σύνοδο Κορυφής του Μάαστριχτ, πρόσφατα.

«Ο αιώνας μας κλείνει -υπογραμμίζει ο Η. Θ.- με το γερμανικό ζήτημα στο επίκεντρο των Ευρωπαϊκών εξελίξεων και τόσο η ασφάλεια όσο και η οικονομική και πολιτική ενοποίηση της ηπείρου είναι σήμερα ανοιχτά ζητήματα, καθώς δύο κρίσιμα προβλήματα προβάλλουν στον ορίζοντα του 21ου αιώνα. Το πρώτο αφορά το συνεχιζόμενο δυναμισμό της αμερικανικής πολιτικής στην Ευρώπη και τη Μ. Ανατολή, ενώ το δεύτερο εκφράζει την επιτακτική αναγκαιότητα για τη μεταφορά πλούτου από τις αναπτυσσόμενες χώρες του Βορρά προς το Νότο...

Αυτή τη στιγμή φαίνεται να εκκολάπτονται στρατηγικές μεγάλης σπουδαιότητας, που η κατανόησή τους απαιτεί τη βαθύτερη κατανόηση της συστημικής συμπεριφοράς του διεθνούς συστήματος από τον περασμένο αιώνα».

Ο Ευθ. Παπαδημητρίου, μ' ένα πολύ ενδιαφέρον και επίκαιρο άρθρο, προσεγγίζει τη θέση της διαλεκτικής στη σύγχρονη οικολογική συζήτηση. Αναλύοντας την εξέλιξη αυτής της συζήτησης, καθώς και των κινημάτων που σχηματίστηκαν ή έδρασαν στο όνομα της οικολογίας, τη βαθύτερη φιλοσοφία των αιτημάτων τους και των ιδεών που κυριάρχησαν, τοποθετεί κρίσιμα ζητήματα που αφορούν τον τρόπο αντίληψης της διαλεκτικής και σε συνάφεια μ' αυτόν τη σχέση οικονομίας-οικολογίας, πολιτικής-οικολογίας κ.α. Για να συμπεράνει μεταξύ άλλων:

«Ο βασικός ρόλος της αριστεράς πτέρυγας του περιβαλλοντικού

κινήματος –στην οποία διεξάγεται και η όλη συζήτηση για την εύνοια της διαλεκτικής στη σύγχρονη οικολογική θεωρία– είναι να δείχνει τον πολιτικό χαρακτήρα των οικολογικών θεμάτων, ότι δηλ. η περιβαλλοντική υποβάθμιση δεν είναι πρόβλημα της βιομηχανίας γενικά, ανεξάρτητα από τις κοινωνικές σχέσεις παραγωγής και ανταλλαγής· ούτε είναι ένα απλό ιδεολογικό πρόβλημα που μπορεί να λυθεί με μεγαλύτερη οικολογική επαγρύπνηση ή με αλλαγή του ατομικού μας τρόπου ζωής. Η περιβαλλοντική υποβάθμιση είναι πρόβλημα που οφείλεται στον αντιδημοκρατικό τρόπο ελέγχου πάνω στους φυσικούς πόρους και στη λήψη των σχετικών αποφάσεων...

» Όμως αν το πρόβλημα είναι ο καπιταλισμός, τότε θα πρέπει να θεωρηθεί λογικά ανεπαρκές και πολιτικά κοντόφθαλμο το να δημιουργείται ένα κίνημα που να στηρίζεται πρωταρχικά σε οικολογικά θεμέλια».

Ο Γκαίτε και ο μοντερνισμός –η σημασία του έργου του «Οι εκλεκτικές συγγένειες»– του Β. Φιοραβάντε, σίγουρα θα βρει φανατικούς αναγνώστες και όχι μόνο από το χώρο των... χημικών. Το ισχυρό πλεονέκτημά του είναι ότι ταυτόχρονα με μια αναλυτική παρουσίαση των φιλοσοφικών αισθητικών και των κοινωνικών αντιλήψεων του Γκαίτε, όπως εμφανίζονται μέσα από το συγκεκριμένο έργο –«το πιο ώριμο, το πιο ολοκληρωμένο»– ο συγγραφέας αδράχνει τη «χρυσή ευκαιρία» που του δίνουν «Οι Εκλεκτικές συγγένειες» για να κάνει και μια διεξοδική κριτική παρουσίαση του ρομαντισμού και της οργανικής του σχέσης με τη μοντέρνα τέχνη...

Σημειώνει πολύ χαρακτηριστικά ο συγγραφέας: «Οι αισθητοποιημένες από τον Γκαίτε κοινωνικές εντάσεις και αντιθέσεις, διαμεσολαβημένες από την οξεία συνείδησή του, αποτελούν την πεμπτουσία των «Εκλεκτικών συγγενειών» και δεν μπορεί παρά να καταλήξουν σε αδιέξοδο. Πρόκειται για το αδιέξοδο της πρώιμης νεωτερικότητας (modernité), η οποία από τότε προσπαθούσε να διαρθρωθεί σε σχέδιο. Αυτό το ίδιο αδιέξοδο εξάλλου διατηρείται βασικά κυρίαρχο σ' όλη την ιστορία του μοντερνισμού αν και δεν είναι το κύριο θέμα γύρω από το οποίο περιστρέφεται όλη η μοντέρνα και νεωτερικτική προβληματική. Όμως αυτές οι ίδιες αντιθέσεις εκφράζουν και ένα άλλο αδιέξοδο: το αδιέξοδο της διαδικασίας απελευθέρωσης του υποκειμένου, δεδομένου ότι αυτή δεν μπορεί να ξεπεράσει ορισμένα όρια».

Υπάρχει συμβατότητα ανάμεσα στις σύγχρονες, φυσικές θεωρίες και στην υλιστική-διαλεκτική κοσμοαντίληψη; Γύρω απ' αυτό το ερώτημα περιστρέφεται το άρθρο του Ιταλού φυσικού Franco Selleri, που ανιχνεύει –και όχι μόνο απευθυνόμενος στους ειδικούς– τις φιλοσοφικές αντιλήψεις που διατυπώνουν «εκούσια ή ακούσια» οι φορείς των φυσικών θεωριών. Εξαιρετικά ενδιαφέρον παρουσιάζει η σκοπιά από την οποία τίθεται το όλο θέμα, και δεν είναι καθόλου

τυχαίο το ότι αποτελεί και την αφητηρία, την πρώτη παράγραφο του άρθρου.

«Μια προκαταρκτική ερώτηση που πρέπει ν' απαντηθεί –θέτει αφητηριακά ο F. Selleri– αφορά το νόμιμο της κριτικής, δηλαδή της ενμέρει μόνο αποδοχής μιας καταξιωμένης επιστημονικής θεωρίας, όπως η κβαντική μηχανική, η σχετικότητα ή η στατιστική θερμοδυναμική. Πρέπει άραγε να πιστεύουμε ότι η μεγάλη επιτυχία των θεωριών αυτών εγγυάται την επιστημονική τους ορθότητα κι ότι αντιπροσωπεύουν τα ύψιστα επιτεύγματα του ανθρώπινου νου; Μήπως αν είμαστε κάπως καχύποπτοι απεναντί τους ασκώντας κριτική, λειτουργούμε αντιεπιστημονικά και κινούμαστε οπισθοδρομικά, αντιδραστικά και σε κλειστό κύκλο;»

Πρόκειται για σημαντικό ερώτημα με δυνατότητα ατελειωτων «εφαρμογών» τόσο στο χώρο των θετικών επιστημών όσο και των κοινωνικών και της ανθρώπινης πρακτικής.

Τέλος στη Διαλεκτική θα διαβάσετε μια άκρως ενημερωτική ανταπόκριση από τη συνάντηση 58 θεωρητικών και κοινωνικοπολιτικών περιοδικών από 23 χώρες, που έγινε στη Βουδαπέστη τον περασμένο Απρίλιο. Ο Ν. Κοτζιάς που βρέθηκε σ' αυτή εκ μέρους της Διαλεκτικής δεν αρκείται στα γεγονότα. Συστηματοποιεί τόσο τα θέματα όσο και τις απόψεις που διατυπώθηκαν σ' αυτά και παρουσιάζει με κριτικό τρόπο τα διάφορα ρεύματα απόψεων που βρίσκονται σήμερα υπό διαμόρφωση στους χώρους της ριζοσπαστικής αριστεράς.

Τελειώνοντας αυτή την «ξενάγηση» στο 6ο τεύχος μας, θέλουμε να σας ευχηθούμε «Χρόνια Πολλά» και «Ευτυχές το Νέον Έτος» και να σας υπενθυμίσουμε ότι συνεχίζονται οι συζητήσεις της Διαλεκτικής από κοινού τώρα με την ΕΑΣ, την πρώτη Δευτέρα κάθε μήνα –με εξαίρεση τον Ιανουάριο 1992, που λόγω εορτών θα γίνει τη δεύτερη Δευτέρα– στην οδό Μαυρομιχάλη 1, στην αίθουσα που ευγενικά παραχωρεί ο Σύλλογος Υπαλλήλων της Τράπεζας Εργασίας.

Η Σύνταξη